

Sygn. akt III UK 44/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lutego 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania I. R.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S.

o objęcie ubezpieczeniem społecznym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 lutego 2019 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 24 sierpnia 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

**1. uchyła zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego,**

**2. przyznaje adw. T. S. - B. od Skarbu Państwa –
Sądu Apelacyjnego w [...] kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł
powiększoną o należny podatek VAT, tytułem zwrotu kosztów
nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu
w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 24 sierpnia 2017 r. oddalił apelację ubezpieczonej I. R. od wyroku Sądu Okręgowego w S. VII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 lutego 2017 r. oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z dnia 29 kwietnia 2015 r. stwierdzającej, że ubezpieczona jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą podlega z tego tytułu obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu w okresie od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. oraz od 1 stycznia do 29 października 2010 r.

W sprawie tej ustalono, że decyzją Prezesa KRUS z dnia 9 sierpnia 2000 r. objęto I. R. od dnia 1 lipca 2000 r. ubezpieczeniem społecznym rolników jako małżonkę rolnika. W dniu 1 grudnia 2006 r. ubezpieczona zarejestrowała prowadzenie działalności gospodarczej w gminie B. w zakresie: upraw warzyw, grzybów, kwiatów i ozdobnych roślin ogrodniczych, szkółkarstwa roślin sadowniczych i ozdobnych, uprawy drzew i krzewów owocowych, roślin jagodowych, orzechów oraz roślin wykorzystywanych do produkcji napojów i przypraw, uprawy zbóż, ziemniaków, roślin okopowych o dużej zawartości skrobi i insuliny oraz roślin przemysłowych i pozostałych upraw rolnych „gdzie indziej niesklasyfikowanych”, a także produkcję opakowań drewnianych. W ramach tej działalności ubezpieczona zajmowała się uprawami warzyw, ziemniaków i owoców, zakupiła także gałązki leszczyny, sadzonki truskawek, malin, czarnej porzeczki do posiadanego sadu. Do książki przychodów i rozchodów wpisała zakup kosiarki, środków do oprysków, nasion, wagi i agrowłóknin.

Mąż ubezpieczonej wcześniej również zajmował się działalnością gospodarczą polegającą na „zbijaniu” palety, ale gdy nie wygrał kolejnego przetargu całkowicie zaprzestał produkcji i zlikwidował tę działalność, którą ubezpieczona wpisała do zarejestrowanej swojej działalności jako „produkcję opakowań drewnianych” po to, by „legalnie na fakturę pozbyć się zapasów wyprodukowanych palet”. W maju 2007 r. sprzedała trociny i zrżyny na kwotę 5.025 zł, a w sierpniu 2007 r. część palet za kwotę 3.438 zł i w listopadzie 2007 r. palety za 4.254,67 zł. Większej ilości palet nie udało się zbyć ubezpieczonej,

choć cały czas poszukiwała nabywców. Nie miała również zbytu na warzywa oraz duże trudności ze sprzedażą innych zbiorów, które z mężem oferowała na rynku „zazwyczaj sezonowo przez tydzień, półtora”. W 2009 r. ubezpieczona pozyskiwała środki utrzymania także z dorywczo zbieranych grzybów i jagód, a sporną działalność gospodarczą wyrejestrowała dopiero 29 października 2010 r. po uzyskaniu informacji z gminy o potrzebie „zmiany PKB”.

Prezes KRUS decyzją z dnia 23 lutego 2011 r. stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników ubezpieczonej w okresach: od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. oraz od 1 stycznia do 29 października 2010 r. Wniesione odwołanie ubezpieczonej od tej decyzji w tej oddalił Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 14 marca 2012 r., a następnie Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2013 r. oddalił jej apelację, a skarga kasacyjna od tego wyroku nie została przyjęta do rozpoznania (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2014 r., III UK 144/13).

W takim stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał odwołanie za nieuzasadnione według art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 8 ust. 1, art. 12 ust. 1 oraz art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm., dalej ustawa systemowa) i art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2168 ze zm., dalej ustawa o swobodzie działalności gospodarczej), ponieważ ubezpieczona z dniem 1 grudnia 2006 r. zarejestrowała prowadzenie działalności gospodarczej w gminie B., nie kwestionując określonego przez sama siebie zakresu prowadzonej działalności, którą wyrejestrowała dopiero 29 października 2010 r. Sąd ten ocenił, że każda działalność gospodarcza jest obciążona ryzykiem gospodarczym w okresach przestojów w jej wykonywaniu, np. z powodu braku zamówień, sezonowością prowadzonej działalności lub poszukiwaniem kontrahentów. Takie faktyczne niewykonywanie działalności gospodarczej z powodu przestojów w okresach oczekiwania na kolejne zamówienia lub poszukiwania kontrahentów nie oznacza zaprzestania prowadzenia działalności i nie powoduje uchylecia obowiązków w zakresie ubezpieczenia społecznego, ponieważ prowadzenie działalności „polega tak na stworzeniu odpowiednich warunków do jej wykonywania, oczekiwaniu na zamówienie, jak i na faktycznym

wykonywaniu zleconej pracy”.

Natomiast Sąd drugiej instancji uznał, że decydujące znaczenie w przedmiotowej sprawie miało to, że w decyzji z dnia 23 lutego 2011 r. Prezes KRUS stwierdził ustanie tytułu ubezpieczenia społecznego rolników ubezpieczonej w ze względu na prowadzenie pozarolniczej działalności w spornych okresach, które zakończył niekorzystny dla niej prawomocny wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 16 kwietnia 2013 r. Ze względu na powagę rzeczy osądzonej (art. 365 k.p.c.) tym wyrokiem, Sąd drugiej instancji ocenił, że był związany ustaleniami dokonanymi w postępowaniu z odwołania od decyzji Prezesa KRUS wyłączającej ubezpieczoną z ubezpieczenia społecznego rolników, gdyż „cały czas starała się znaleźć nabywców na posiadane palety” i nie wyrejestrowała tej działalności w nadziei, „że coś się zmieni”. W takich okolicznościach organ rentowy wydał prawidłową decyzję z dnia 29 kwietnia 2015 r. o podleganiu ubezpieczonej obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu z tytułu prowadzonej przez nią pozarolniczej działalności gospodarczej w okresach od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. oraz od 1 stycznia do 29 października 2010 r.

W skardze kasacyjnej ubezpieczona zarzuciła naruszenie: 1/ art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 12 ust. 1, art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej oraz art. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej przez przyjęcie, że „trzykrotna sprzedaż palet, zrzyn i trocin” przesądziła o prowadzeniu przez nią działalności gospodarczej skutkującej objęciem jej obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym z tego tytułu, 2/ art. 365 k.p.c. przez przyjęcie, że „ustalenie w innym postępowaniu, że ubezpieczona została wyłączona z ubezpieczenia społecznego rolników w okresach objętych niniejszym postępowaniem, jest prejudykatem dla niniejszego postępowania dotyczącego objęcia ubezpieczonej obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym, co miało istotny wpływ na wynik sprawy, bowiem doprowadziło do niewłaściwego przyjęcia przez Sąd, że skoro ubezpieczona w spornych okresach nie podlegała przepisom dotyczącym ubezpieczenia społecznego rolników, to w konsekwencji musi podlegać przepisom dotyczącym obowiązkowego ubezpieczenia społecznego z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej w związku z istniejącym wpisem do ewidencji działalności gospodarczej”.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała na jej oczywiste uzasadnienie, „albowiem zaskarżone orzeczenie jest ewidentnie sprzeczne z obowiązującymi przepisami, w szczególności z definicją prowadzenia działalności gospodarczej wynikającą z przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, jak również jest sprzeczne z ustalonym w tym zakresie orzecznictwem. Wymaga rozpoznania celem wyeliminowania z obrotu prawnego oczywiście błędnego orzeczenia”. Wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia Sądu drugiej instancji w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi lub o uchylenie również w całości wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do rozpoznania temu Sądowi, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i rozstrzygnięcie co do istoty odwołania oraz zasądzenie od organu rentowego zwrotu kosztów związanych z wniesieniem skargi kasacyjnej i przyznanie jej pełnomocnikowi kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu, które nie zostały one ani w części ani w całości opłacone.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie od skarżącej zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zawierała usprawiedliwione podstawy w niedostatecznie ustalonym stanie faktycznym sprawy, co mogło mieć istotny wpływ na kontestowany osąd podlegania przez skarżącą ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia spornej pozarolniczej działalności. Wstępnie i dla porządku należy wskazać, że negatywny dla skarżącej prawomocny wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 16 kwietnia 2014 r., III AUa [...], który potwierdził legalność wyłączenia skarżącej w innej sprawie z podlegania rolniczym ubezpieczeniom społecznym, wiązał w myśl dyspozycji art. 365 k.p.c. tylko w zakresie negatywnie dokonanego osądu podlegania jej tytułowi rolniczych ubezpieczeń społecznych. Ten wyrok prawomocny korzysta z powagi rzeczy osądzonej tylko co do zanegowanego tytułu podlegania rolniczym ubezpieczeniem społecznym skarżącej w sporze ze stroną przeciwną tego innego procesu, którym

był Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

W związku z prawomocnym wyłączeniem skarżącej z podlegania rolniczym ubezpieczeniom z powodu ustalenia ww. wyrokiem prowadzenia spornej pozarolniczej działalności mogą wystąpić kontrowersje w zakresie potencjalnie odmiennej weryfikacji w przedmiotowej sprawie podstaw faktycznych i prawnych kontestowanego objęcia jej innym ubezpieczeniem społecznym z tytułu spornej pozarolniczej działalności, gdyż nie jest właściwa sytuacja, w której tożsame stany faktyczne mogą być odmiennie ocenione przez różne sądy. Takie ryzyko nie uzasadnia jednak poszerzenia zakresu mocy wiążącej wcześniejszego prawomocnego wyroku, ale nakłada na sądy rozpoznające później przedmiotową (inną) sprawę obowiązek szczególnie wnikliwego i rozważnego osądu, z uwzględnieniem okoliczności lub argumentów, które mogą prowadzić do odmiennych wniosków w ocenie spornych ustaleń. W judykaturze podkreśla się, że już sama możliwość związania sądu innym rozstrzygnięciem może ograniczać niezawisłość sędziowską oraz zasadę bezpośredniości w suwerennej ocenie spornych okoliczności faktycznych. W tej argumentacji, ograniczenie kompetencji jurysdykcyjnych sądu stanowi większe zagrożenie dla powagi wymiaru sprawiedliwości, niż niepożądana, lecz dopuszczalna rozbieżność ocen pomiędzy różnymi sądami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2019 r., I PK 231/17, dotychczas niepublikowany i powołane w nim postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2017 r., V CSK 159/16, LEX nr 2269112).

W takim kontekście należy postrzegać *prima facie* kontrowersyjne stanowisko Sądu drugiej instancji o „wiązącym” dokonaniu na niekorzyść lub z pokrzywdzeniem skarżącej ustaleń o „przejęciu” i faktycznym prowadzeniu w spornych okresach pozarolniczej działalności, którą skarżąca bezpodstawnie i niepotrzebnie zarejestrowała w dominującym przecież przedmiocie niepodlegającej zarejestrowaniu działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie typowych czynności rolniczych (upraw rolnych, ogrodnictwa lub sadownictwa), które zgodnie z art. 3 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej w ogóle nie stanowią działalności pozarolniczej (w aktualnym stanie prawnym potwierdza to art. 6 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców, Dz.U. 2018 r., poz. 646 ze zm.). Zasadnicze wątpliwości wywołuje objęcie skarżącej spornymi ubezpieczeniami

społecznymi z tytułu samej rejestracji definitywnie zakończonej przez jej męża „produkcji opakowań drewnianych” (palet), jeżeli skarżąca ich nie wyprodukowała, ale raz zbyła zrżyny lub odpady drewniane oraz dwukrotnie sprzedała palety pochodzące z zakończonej produkcji i pozarolniczej działalności jej męża. Takie okoliczności Sądy obu instancji restrykcyjnie, a co najmniej przedwcześnie oceniły za wystarczające do ustalenia prowadzenia zarejestrowanej działalności w zakresie zakończonej przez jej męża produkcji jako adekwatnego tytułu podlegania spornym ubezpieczeniom społecznym.

W nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyrok z dnia 18 października 2011 r., II UK 51/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 267) przyjmuje się, że podejmowanie jedynie czynności przygotowawczych polegających na poszukiwaniu kontrahentów oferowanych usług ani sama gotowość ich wykonywania, które nie doprowadziły do faktycznego uruchomienia zarejestrowanej pozarolniczej działalności, nie oznacza rozpoczęcia wykonywania spornej działalności w rozumieniu art. 13 pkt 4 ustawy systemowej, będącej warunkiem podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tego faktycznie nieistniejącego tytułu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., II UK 51/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 267). Przenosząc tę wykładnię na dotychczasowe ustalenia faktyczne w przedmiotowej sprawie należy uznać, że okazjonalna (trzykrotna) sprzedaż odpadów i zapasów palet drewnianych pozostałych po zakończeniu takiej produkcji przez małżonka może sprzeciwiać się ustaleniu faktycznemu o dalszym prowadzeniu takiej pozarolniczej działalności produkcyjnej w sposób zorganizowany i ciągły (art. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, w aktualnym stanie prawnym - art. 6 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców, Dz.U. z 2018 r., poz. 646 ze zm.), wymagany do prawidłowego zweryfikowania decyzji o podleganiu spornemu tytułowi ubezpieczeń społecznych na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 13 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez małżonkę, która zarejestrowała taką działalność wyłącznie dla pozbycia się wcześniej zakończonej produkcji, która ponadto z upływem czasu jej składowania bez stosownego zabezpieczenia stopniowo traciła realną wartość handlową i użytkową. Tylko w razie ustalenia, że skarżąca nadal faktycznie produkowała „opakowania drewniane”, z których zrżyny, odpady lub

wyprodukowane w czasie prowadzenia zarejestrowanej własnej pozarolniczej działalności palety sprzedawała, oczekując na poprawę koniunktury gospodarczej w zakresie zbytu jej własnej produkcji, sporna decyzja o objęciu jej ubezpieczeniami społecznymi z tytułu faktycznie prowadzonej pozarolniczej działalności byłaby prawidłowa, co wszakże wymaga uzupełnienia postępowania dowodowego i dokonania jego wszechstronnej oceny jurysdykcyjnej z uwzględnieniem materialnoprawnych podstaw kasacyjnego zaskarżenia.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c., przyznając pełnomocnikowi z urzędu od Skarbu Państwa należne koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącej w postępowaniu kasacyjnym.